

МОДЕЛИ ТЕРОРИСТИЧКЕ АГРЕСИЈЕ

Горан Зековић* Хатица Бериша**
 Универзитет одбране у Београду, Воја академија

Тероризам као светско зло непобитан је доказ насиља из политичких разлога ради застрашивања и сламања отпора онога према коме је уперен, али под њим се подразумева и страховлада, насиље и влада насиља. Дакле, тероризам постаје амбивалентна појава, батина у рукама власти против поданика, али и бумеранг у рукама „сужњих”. У контексту аката тероризма тежиште рада представљају могући модели терористичке агресије као облик угрожавања глобалне безбедности. Тероризам је један од светских изазова, ризика и претњи који постаје проблем не само политичара и влада широм света, него и обичних људи, институција система и установа државног апарата.

У овом раду настојано је да се поближе расветли појава тероризма на светској сцени у контексту асиметричног ратовања на нелинеарном бојишту који карактерише: минимум снага, максимални застрашујући ефекти, катастрофалне последице у окружењу, које карактерише одсуство законитости понашања.

Кључне речи: *агресија, глобална безбедност, насиље, модели, тероризам, терор, угрожавање*

Увод

Безбедност света је у жижи светских збивања. Бројни разлози утичу на токове људске цивилизације, па самим тим и на државне и друштвене институције. Људи су забринути за своју безбедност са првим годинама 21. века, па се с правом поставља питање: да ли је угрожена безбедност света, појединих држава, народа или људи.

Иако је тероризам прошао све своје појавне облике у историјском развоју, почев од злата, преко асасина, до модерних облика са почетком Француске буржоаске револуције, тероризам 21. века има специфичности у односу на прапочетке.

Од периода 90-тих година прошлог века, када је егзистирао идеолошки, партијски, револуционарни тероризам у време биполарног света, са појавама аутентичних „Црвених бригада”, фракција „Црвене армије” и других, па све до данашње „Ал Каиде”, „Хамаса”, ЕТЕ или АНА догодио се велики еволутивни преокрет.

* Горан Зековић је бригадни генерал у пензији.

** Др Хатица Бериша, hatidza.berisa@mod.gov.rs

Историју људског друштва, поред осталог, карактерише и систематска примена насиља, где је тероризам само један од облика насиља, како унутар државе, тако и у оквирима међународне заједнице. Према подацима Француског института за технологију тероризам је 1968. године учествовао са 18% у свеукупном политичком насиљу у свету, а 1973. године чак са 46%. У периоду од 1977. до 1979. године у Европи је извршено 225 терористичких акција, од чега 91% успешно по терористе. Тренд повећања¹ терористичких активности је очигледан.

Многобројна литература везана за тероризам као плански акт насиља, било да говори о унутрашњем или тероризму међународног значаја, везује га за одређену друштвену групу која има за циљ очување или освајање власти.

Анализом појма и карактеристика агресије као појаве коју је Лига народа и Организација уједињених нација (ОУН) ставила у законске основе кроз Повељу ОУН, у овом раду је настојано да се пронађе нит која спаја овај појам у међународним односима и тероризам у међународним оквирима.

У данашњем свету моћне државе морају поштовати правила и све полажу на техничку и војну супериорност, док терористичке групације остварују предност држећи се макијавелистичке аксиоме: „Циљ оправдава средство”.²

Тумачења познатих и признатих аутора иду у прилог тези да су терористи, уз помоћ незнатних средстава, у могућности да постигну несразмерне резултате, терористички на тај начин и највећу светску силу, о чему сведочи напад 11. септембра 2001. године.

Појам и карактеристике тероризма и терора

Историју људског друштва, поред осталог, карактерише и систематска примена насиља. Пораст насиља и насилничког понашања постао је основни друштвени, али и светски проблем. Тероризам је само један од облика насиља, како унутар држава, тако и у оквирима међународне заједнице. Та флоскула која произилази из дефиниције тероризма и терора, а означава интензивни страх, саставни је део сваког друштвеног поретка и биће све док постоје државе. Наиме, „терор свуда потенцијално постоји и нема правног поретка који не може испољити терорске црте, те су погрешна она мишљења која терор објашњавају националном културом или традицијом, или степеном економске развијености.”³ Било да се ради о мирнодопском или ратном периоду, револуцији или контрареволуцији, младој полетној социјалистичкој или фашистичкој држави, револуционарној јакобинској власти, терор је инструмент који је најлакши, а коме субјекти власти или појединци и групе прибегавају не би ли што пре остварили прокламовани циљ. Страдалници овог процеса су обични људи, о чему говори податак да су жртве терора у Француској буржоаској револуцији углавном били обични грађани и сељаци, а припадници вишег слоја чинили су једва 15% (племића 8,5% и свештеника 6,5%).

¹ Милан Милошевић, Тероризам као кривичноправна категорија, Безбедност, 4/88, стр. 337-347.

² Николо Макијавели (1469–1527) најзначајнији италијански војни теоретичар, идеолог италијанског националног јединства у свом војном делу Ратна вештина расправља о питању рата, Војни лексикон, ВИЗ Београд 1981. стр. 952.

³ Др Војин Димитријевић, Страховлада, друго неизмењено и допуњено издање, „Досије”, Београд, 1997.

Ни данашња слика света није много оптимистичнија, будући да се тренутно у свету води око 15 ратних сукоба једновремено у којима су дневне жртве 3.000 људи или сваког минута по две особе. При томе, треба рећи да је већина сукоба инспирирана насиљем, терором најгорег типа, било да је у питању сепаратизам, иредентизам, национално уједињење, етнички конфликт, идеолошка предрасуда или било који мање или више важан политички циљ.

Појам

Појам тероризма код ауторитета који се баве овом облашћу није једнозначан, односно колико има аутора толико има и дефиниција. Под термином тероризам користе се различита значења, а неки му дају и различита објашњења, што говори у прилог чињеници да се при његовом дефинисању не полази од суштине проблема настанка већ од различитих ауторских ретроспектива, што је карактеристика данашњег гледања на тероризам.

Под појмом терор (од француске речи *terreur* – сејање страха или латинске речи *terror*⁴ – ужас, страх, страх и трепет) у политичком смислу подразумева се акција насиља, која се предузима у политичке сврхе, ради застрашивања и сламања отпора онога према коме се врши. Терор значи страх, ужас, владавину застрашивањем, страховладу и политичко насиље. У пракси није неуобичајено да долази до мешања појмова тероризма и терора, пре свега због тога што је страх њихова заједничка карактеристика и основно оружје.

Терор, у ствари, представља чврсту организовану власт која страх претвара у нераздвојни део свакодневног битисања обичног човека или, како то каже проф. Војин Димитријевић: „Кад год за примену насиља није унапред одређена казна за унапред описано непожељно понашање, а насиље у виду кажњавања није више само одвраћање потенцијалних преступника, које се односи ни на кога другог, почиње терор.”

Тероризам као појава или акт има много скромније могућности од институционалног терора и мањи обухват, јер је усмерен према циљној групи или појединцу са тенденцијом да постигне крупне политичке ефекте.

Из мноштва дефиниција тероризма издвајају се дефиниције проф. др В. Димитријевића и др Милана Милошевића. По виђењу др Војина Димитријевића тероризам је *акт физичког насиља, чији је предмет изабран тако да изазива јаке психичке реакције, у првом реду страх, код ширег круга људи, у нади да ће оне помоћи да се одржи или промени понашање које је важно за постизање политичког циља, ако такав акт није оправдан општим интересима који су одређени независно од њега и ако није извршен по правилима која се уобичајено примењују на друштвене видове вршења власти.*

По виђењу др Милана Милошевића тероризам је *плански акт насиља који предузимају одређене друштвене групе са циљем очувања или освајања власти и да се тероризмом с правом назива само онај терор који у свом бићу садржи социјално-психолошку, односно политичку компоненту.*

⁴ Милан Вујаклија, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд 1996/1997, стр. 883.

Изазов⁵ тероризма је и у томе што нема могућности прихватања општеусвојене дефиниције, али и у томе што се супротставља принципима ратног права, што не прихвата ограничења места оружаних акција, а избор непосредних циљева напада не поштује општеприхваћена обичајна и уговорна правила ратовања.

Из свих ових дефиниција провејавају следеће премисе без којих нема терористичког акта:

- употреба физичког насиља,
- политички карактер осмишљеног акта,
- изазивање страха, психичких реакција и државне нестабилности,
- очекивани ефекти и реакције на акт и
- циљно, планирано и организовано деловање.⁶

Тероризам у његовом појмовном дефинисању је попут једне кованице коју је у свом поимању војних реформи изнео Даглас Мекгрегор: „Трансформација је војна концепција умногоме слична хришћанској идеји трансупстанцијације (преображаја хлеба и вина, у тело и крв Христову) – нико није сасвим сигуран шта то значи, али већина верника има неко мишљење о томе.”

Избор непосредног објекта напада не поштује начела хуманитарног права према одређеним заштићеним категоријама (жене, деца, старци, болесни и др.), па ни ограничења простора. Често се дешава да терористи објект напада бирају у далеком срединама, где је постојање сукоба и политичких проблема мисаона именица, *због тога што се зна да ће реакција држава или државе бити неминовна.*

Публицитет који прати сваки терористички акт омогућава јавно изношење мотива и циљева; савремени медији су извор комуникације са јавношћу, при чему је видљив страх од бруталности, а при томе се рачуна и на притисак упућен Влади да попусти ради остварења политичких циљева.

Као политички и насилнички акт тероризам има неке своје карактеристике. У зависности од аутора и ове карактеристике су мање-више различите. По виђењу проф. Милана Мијалковског тероризам има следеће карактеристике: трагичну отвореност, противзаконитост, неморалност, колективност, окрутност, фанатизованост, ултимативност, ирационалност, непредвидљивост и тајновитост. Поред тога, његове су одлике да је то *акт преношења одређених порука*. Наиме, сам терористички акт не може имати ефекте ако нема одређени циљ деловања и намеру починиоца. Порукама јавности упућује се претња да ће се са таквим актима наставити ако се не поступи по захтевима, што изазива страх.

Страх је следећа врло важна карактеристика, јер психолошки ефекти терористичког акта превазилазе његове рушилачке способности. Страх је ефекат ка којем се тежи, што је циљ терориста.

Аморалност тероризма огледа се у његовој ирационалности као средства политичке борбе, који се не држи конвенционалних норми међународне заједнице. Своје деловање правда „природним правом”⁷ да се оствари циљ.

⁵ Катарина Томашевски, *Изазов тероризма, проблеми сузбијања тероризма у међународној заједници*, НИРО „Младост”, Београд, 1983, стр. 32-37.

⁶ М. Милошевић, *Тероризам као кривичноправна категорија*, Безбедност, број 4/88, стр. 341.

⁷ Попут образложења Томаса Хобса : „Bellum omnium contra omnes est vita hominis” – Рат свију против свих је живот човеков.

Тероризам је с правом *зобрањен акт*, нелегитиман, односно његово вршење представља кривично дело. Деловањем против правног система државе терористи очекују њену реакцију, чиме показују да су њени опоненти.

Политички мотивисана намера подразумева свест о политичким циљевима и средствима којима се тај циљ може остварити.

Организованост подразумева одређени степен унутрашњег устројства заснован на окупљању идеолошких, верских, политичких истомишљеника у једну терористичку организацију.

Насилност и бруталност подразумева несразмерну употребу силе како би се постигли одређени планирани или очекивани резултати. Бруталност обезбеђује употребу силе која превазилази потребе, а насиље може бити директно или индиректно.⁸

Разноликост објеката напада потврђује чињеницу да нема објекта који не може бити мета напада, са проценом да његово уништење мора довести до реакције државе, јер то симболизује њен легитимитет.

Економичност је врло битна карактеристика тероризма којом он показује да се минималним утрошком средстава и људи постижу максимални ефекти и остварују политички циљеви, по чему је у предности у односу на конвенционални рат.

На релативно једноставно питање: како и зашто настаје тероризам тешко је дати одређен одговор. С обзиром на то да нема сагласности око питања шта је тероризам, нема сагласности ни око тога зашто тероризам. Наиме, приликом дефинисања друштвено-економских услова који су узрок тероризму, не може се одговорити на питање: како то да га у срединама где постоји погодна тло за његов настанак негде има, а негде нема. Из тога таутолошки произилази питање: како то да неки људи посежу за насиљем, а други не третирају насиље при остварењу циљева.

Тероризам као облик агресије

Сваки од садржаја дефиниције агресије као главни атрибут углавном помињу оружане снаге, али оне најчешће у данашње време нису једини реализатори угрожавања безбедности оружаним путем. Једна од декларација Уједињених нација говори и о томе да се под агресијом подразумевају и оружане банде, групе које једна држава упућује на територију друге државе ради подстрека терористичке или оружане активности⁹ која је усмерена против територијалне целине или независности друге државе.

⁸ Бруталност је усмерена посебно на објекте који повређују људску психу, као што су деца, болесни и стари. Директно насиље усмерено је на институције државе чије се понашање жели променити, док индиректно насиље подразумева напад на недржавне институције (туристе, децу), да би посредно утицало на власт да промени став и испуни захтеве терориста.

⁹ Декларација број 2.131 Генералне скупштине УН од 21.12.1965. године: „... ни једна држава неће организовати, помагати, подстицати, финансирати, подстрекавати или толерисати субверзивне, *терористичке* или оружане активности усмерене на насилно свргавање режима друге државе или мешање у грађански сукоб у другој држави...”

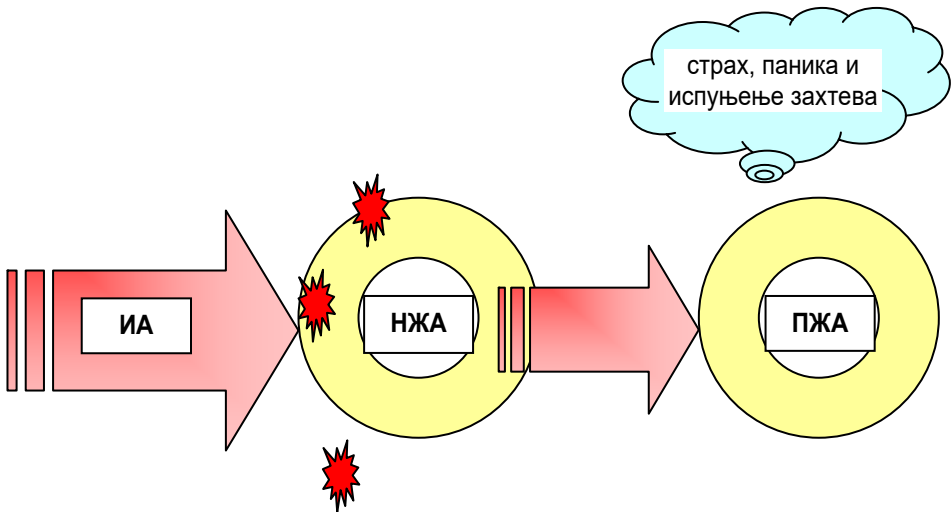
Овакав облик угрожавања безбедности у којем се тероризмом сваког облика (унутрашњи или међународни) напада територијални интегритет, независност и суверенитет земље може се означити појмом терористичка агресија. Са сигурношћу се може утврдити да појмови агресија и тероризам имају заједничких одредница и карактеристика, одакле и могућност да се овакав акт дефинише као терористичка агресија (слика 1).

Редни број сличности	Агресија	Тероризам
	карактеристика изражена у сличности појмова	
I	Насилан облик угрожавања безбедности државе и грађана	
II	Нелегитиман облик насиља и у националном и у међународном законодавству	
III	Носиоци облика насиља су савези држава, државе, недржавни субјекти	
IV	Због немогућности остварења политичких циљева ненасилним путем, прибегава се средствима насиља и принуде	
V	Почиње упадом на територију државе споља потпомогнута снагама „унутрашње побуне”	Почиње изнутра терористичким актима насиља, прераста у оружану побуну, потпомогнута снагама „споља”
VI	Обим захваћености територије државе која је угрожена зависи од ангажованих снага и средстава	
VII	Време трајања угрожавања зависи од снага агресора и одговора жртве (примарне).	
VIII	Крајњи резултати обе агресије (класичне и терористичке) су делимична или потпуна реализација политичких циљева или одустајање од истих	

Слика 1 – Заједничке карактеристике појмова агресија и тероризам

Са становишта изнетих сличности постоји оправдање да се насиље које обухвата планско и сурово сејање страха, а уперено је против матичне или друге државе, над унапред изабраним или случајним грађанима (примарним или секундарним жртвама) назове *терористичком агресијом*.

Занимљиво је да се у зачараном кругу терористичке агресије преплићу, без обзира на то да ли се ради о унутрашњој или међународној (спољној) агресији, три субјекта: извршилац агресије (виновник) – ИА, непосредна жртва агресије – НЖА (секундарна) и посредна жртва агресије – ПЖА (примарна), (слика 2).

Слика 2 – Стратегија терористичке агресије¹⁰

Садржаји терористичке агресије условно се могу разврстати на оружане и неоружане, посебно када се ради о агресији коју једна држава предузима против друге ангажовањем разноврсних снага. У оваквим околностима остварује се и подударност интереса државе налогодавца терористичке агресије и терористичких организација (не државних субјеката) у смислу пројектованих циљева агресије: дестабилизовање уставног поретка, остваривање делимичног или потпуног утицаја на унутрашњу и спољну политику, свргавање актуелног режима и довођење на власт интересних режима и партија, отцепљење делова територија, ради стављања под интервенцију међународне заједнице, нарушавање територијалног интегритета друге државе итд.¹¹

У извођењу терористичке агресије ради остварења политичких циљева примењују се различите врсте стратегија, за које се процени, по одлуци агресора, државе интервента да ће имати највише изгледа на успех. Без обзира на велики број циљева и интереса државе интервента према држави жртви кристалишу се посредна и непосредна агресија, тајна и јавна, или њихове могуће комбинације. За разлику од класичне агресије која може бити са радикалним и ограниченим циљем у локалном, регионалном или светском рату, терористичка агресија (која сама по себи радикализује циљеве стратегијом и тзв „modus operandi“) готово по правилу је у локалним или регионалним оквирима, а у данашње време проблем постаје глобали-

¹⁰ Обрада аутора.

¹¹ О томе довољно говори и умешаност Републике Албаније у класичну терористичку агресију коју је спровела против СРЈ на територији КиМ. Парламент РА усвојио је 17. априла 1998. резолуцију о Косову у којој се, поред осталог, каже: „Упућивањем трупа НАТО избегло би се проширивање конфликта и оно би представљало гаранцију против репресије српског режима над албанским становништвом на Косову“, скрипта „Тероризам“ М. Мијалковски, стр. 31, фуснота 48 и 49, година 2004, Факултет ЦО.

зован, а терористичке организације, каква је рецимо „Ал Каида“ воде рат који има оквире глобалног, о чему сведоче терористичке активности у Америци, на острву Балију, Саудијској Арабији, Судану, Кенији, Египту, Шпанији, итд.¹²

У типологији терористичке агресије превагу узима посредна терористичка агресија са следећим специфичностима:

– долази до систематског изненађења државе жртве и непристрасних држава посматрача,

– у почетној фази одвијају се тајне делатности, које прелазе у оружану деловање, а затим у политичке, економске и друге притиске,

– одлука о оваквој врсти агресије доноси се на основу информација о постојању недржавних терористичких субјеката у држави жртви, па се након тога, уз помоћ специјалних служби, приступа изучавању земље жртве и проналази најпогоднији сценарио агресије.

Политичка ситуација у земљи жртви бременита проблемима уз присуство недржавних и невладиних субјеката и личности од утицаја незадовољних статусом, и стварањем агентуре од утицаја код незадовољних грађана, ствара предуслове за остварење циљева терористичке агресије. Држава спонзор оваквих активности, као агресор и интервент има могућност да евентуалне сумње одагна од себе уз помоћ недржавних субјеката државе жртве, чиме је, уз радикализацију и ултимативност према влади државе жртве, пут агресији отворен.

Агресија отпочиње оног тренутка када је извршен спектакуларни акт физичког насиља над непосредном жртвом која може бити унапред или насумице изабрана, било да се ради о личности из јавног живота, представнику владе, администрације или обичном грађанину. У том смислу ради се о тзв. „animus terrorandi“ (духу тероризма) који лебди у ваздуху као „нож под грлом“ тражећи своју жртву.

Физичко насиље над непосредном жртвом, као главном метом, само је привид којим држава агресор и интервент, преко недржавног терористичког субјекта, у ствари изазива ефекте свог амбициозног циља код посредне мете, а у свему томе, уз једну добро осмишљену информатичку и психолошку операцију, врши притисак на међународну заједницу да се позабави проблемом стања људских права, демократских принципа и начела хуманости у држави жртви.

Честа је ситуација да у случају да терористичка агресија не изазове реакције посредне жртве (влада), сам акт агресије тежи да се прошири у оружану побуну, ако је фронт паравојних формација (недржавних субјеката) формиран. Циљ и даље остаје чврсто постављен и од њега се не одступа ни за милиметар и, што је невероватно, траје годинама и вековима уз мале промене „modus operandi“.

На пример, још у априлу 1898. године, др Владан Ђорђевић, министар иностраног дела и опуномоћеник српске Краљевске владе, и Стојан Новаковић, посланик Краљевине Србије у Цариграду, обраћали су се министру иностраног дела Турске Тефик-паши, упозоравајући на терор и насиље које Арнаути спроводе над хришћанским српским становништвом: „*Господине министре, у току последње чети-*

¹² Према извештају Међународног института за стратешке студије (IISS)у Лондону „... Ал Каида има више од 18. 000 припадника и наставиће да припрема планове за нападе на Северну Америку и Европу уз тражење начина да се ти напади изврше оружјем за масовно уништење, уз међувремену наставак напада ниског интензитета на Американце, Европљане и Израелце...“, лист „Блиц“ 27. 5.2004.

*ри године Краљевска влада била је више пута приморана скренути пажњу Царској влади на нередне и невероватна и безбројна насиља, која непрестано чине непокорно и недисциплиновано арбанашко становништво, како на српско-турској граници, тако и у пограничним санџацима. Ови злочини и напади управљени су искључиво против хришћанског становништва српске народности, и изгледа да им је сврха да тај народ истребе из тих крајева.*¹³

Без обзира на то о којем се историјском тренутку или друштвено-политичком уређењу ради, албански екстремизам који је годинама егзистирао на Балканском полуострву неминовно се и традиционално враћа Призренској лиги из 1878. године, као завету о остварењу сна о албанској уједињеној држави на Балкану.

Томе су у мањој или већој мери доприносиле велике силе и интересне сфере регионалних сила какве су биле Турска, Аустроугарска, Русија, Немачка, Италија, САД и друге. О наставку терористичке агресије, у којој су саучесници, као неми посматрачи и представници међународне заједнице оличене у УНМИК-у и КФОР-у, говори и податак везан за догађаје на простору Косова и Метохије 17. марта 2004. године, у којем се на несвакидашњи начин терором уништава и последња нада у српско историјско наслеђе, уништавањем светиња и протеривањем Срба и неалбанаца са вековних огњишта.

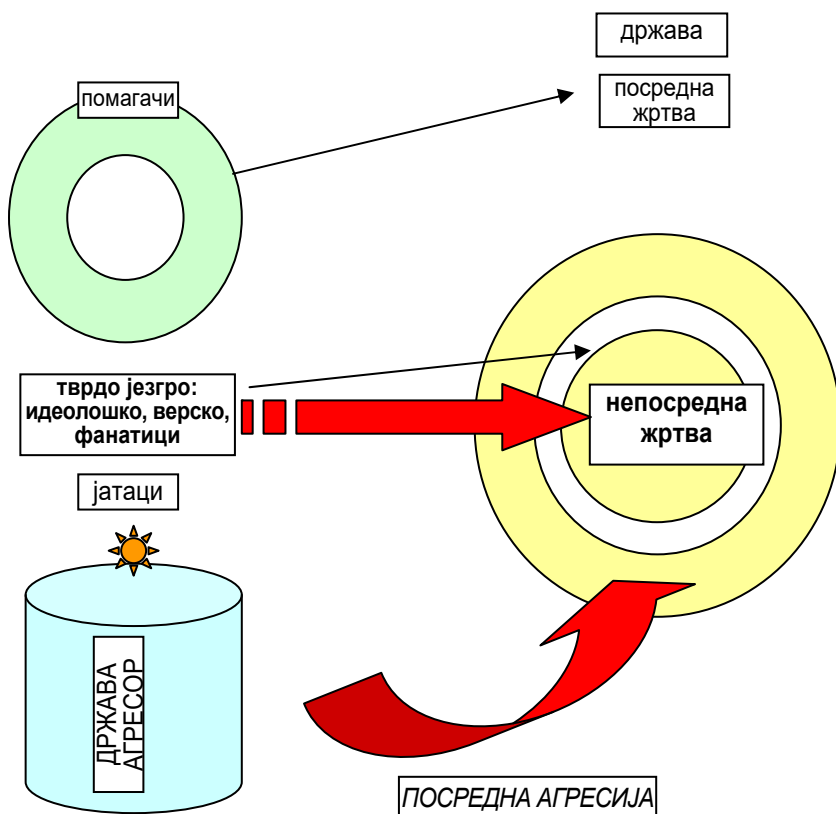
Као што се види, процес агресије је дуготрајан, корени му сежу у прошлост, а крај му се назире у остварењу прокламованог циља без обзира на време. При томе, фанатизованост и ирационалност су аргументи који дају легитимитет.¹⁴

По готово истом моделу и чеченски терористи су користили агресију која траје још од доба царске Русије, Октобарске револуције, преко Стаљинове диктатуре до данашњих дана, са својим наводно сувереним правом да тероризмом реше право на сопствену државу у Закавказју. При томе, да апсурд буде већи, они су хероји одбране Москве на Волоколамском друму 1942. године на страни црвеноармејаца, али су, као војник Чечен који побада заставу немачке Прве брдске дивизије на врх Елбрус (на Кавказу), били и на страни Вермахта.

Међутим, иза свих ових терористичких претензија са сепаратистичким назнакама је и видљиви економски интерес, где конце вуче „велики брат“, оличен у рудиментираној империјалној жељи сила какве су Сједињене Америчке Државе. Богата нафтна поља и залихе Каспијског мора преко Ингушетије, Дагестана и Чеченије избијају на Црно море, а одатле им је далек и широк пут. Може се закључити да се термином терористичка агресија интерпретира и разоткрива циљ државе интервента-агресора, који путем насиља остварује удар у мету која садржи свето тројство: непосредну жртву, посредну жртву и државу или субјект међународне заједнице (слика 3).

¹³ Преписка о арбанаским насиљима у старој Србији 1898–1899, прва „бела књига“ о албанском терору над Србима, Министарство иностраних дела Краљевине Србије, Београд, државна штампарија 1899, стр. 15.

¹⁴ Кадри Веселји звани Љуљи, тзв. шеф тајне полиције Демократске партије Косова није жалио смрт своја два сина Авнија и Фљорента у набујалом Ибру да би инсценирао напад Срба и дао повод за терор Албанаца 17. марта 2004. године. При томе, агресија је требало да уследи 11. марта у с. Зитиња код Клокот Бање активирањем бензина и експлозивне направе у шиптарској школи, али су терористички акти који су се догодили у Шпанији тог истог дана овај акт пролонгирани.

Слика 3 – Начин дејства при терористичкој агресији

Тероризам – специфични облик оружаног сукоба

Реч глобализам и глобализација има корене у лат. речи *globus* или француској *global*, што значи целокупан, укупан. То је реч која доминира светском политичком сценом, а треба да представља, по принципима запада, тренд свеукупног демократског развоја земаља и региона које стреме уједињењу, развоју економије, овоземаљском и оовасељенском развоју цивилизација, због чега се често користи и синоним мондијализам. Неки аутори овај процес поистовећују са падом Берлинског зида 1990. године, престанком хладног рата између Истока и Запада и јачањем Америке као једине светске силе, због чега овај светски поредак виде као „нови светски поредак”.¹⁵

¹⁵ Амерички професор Мид овако коментарише збуњеност западноевропских земаља новим светским поретком: "Нису начисто да ли да нам се диве или да жале земљу тако опседнуту овом визијом: не могу да дођу к себи, да ли да нас виде као Парсифала или Дон Кихота, Светог Ђорђа или Сизифа."

После догађаја од 11. септембра 2001. године и терористичких напада на Њу-јорк и Вашингтон, многи аутори сматрају да су процеси последица америчке политике глобализације широм света, која све више добија велики број присталица,¹⁶ али и опонената.

Једна таква брутална терористичка агресија није уздрмала америчко тло од 1812. године, не рачунајући груби акт агресије Јапана на део територије Америке – Хаваје, нападом на Перл Харбур, 7. децембра 1941. године.

У 21. веку последице национализма измешане су са религијским фанатизмом, подгрејаним националсецесионистичким тежњама, иредентизмом и отвореном борбом да се супремат једине светске суперсиле сруши, производе и непрестано генеришу нова насиља широм Земље оличене у тероризму.

Збигњев Бжежински у свом делу „Велика шаховска табла”, говорећи о значају евроазијског копна за владавину светом кроз историју даје пример да је познавање географије земље, још за време Наполеона значило познавање спољне политике једне земље. Историја бележи повезаност национализма и територијалног поседовања кроз хиљадугодишњи Рајх и царски Јапан, територијално поседовање Манџурије, руско инсистирање на одржавању контроле над Чеченима у близини виталног нафтовода, итд.

На геополитичком плану долази до великих промена за које је министар спољних послова Русије Андреј Козирјев својевремено рекао: „Ми нагло почињемо да схватамо да геополитика замењује идеологију.”

Тероризам и глобализација

Имајући у виду да најављени процес глобализације неминовно носи собом и одлучне отпоре овом процесу, САД су се определиле за подривање и дестабилизацију „непослушних земаља” изнутра. У том општем процесу дестабилизације своје место налази, као трансмисија насиља према легалним органима власти, ради својих циљева и интереса.¹⁷ Поглавари америчке глобалне политике за виталне интересе прогласили су:

– спречавање појављивања непријатељевих регионалних коалиција и хегемонија и

– осигурање несметаног приступа кључним тржиштима, изворима енергије и стратегијским ресурсима.

Супротност између развијених и неразвијених земаља постаје све већа и израженија, а то се посебно испољава у домену енергетских потреба. У данашње вре-

¹⁶ Наом Чомски у својим коментарима обједињеним у дело „11. септембар”, наводи да је флоскула рат против тероризма пропаганда и да америчка политика доминације и интервенција (читај агресија) представља, по речима политиколога Мајкла Стола, кршење конвенција, јер се сила и принуда третирају као дипломатија принуде, а не облик тероризма.

¹⁷ У свом делу „Година 501 – конквиста се наставља”, Ноам Чомски, лингвиста, публициста, политиколог и филозоф са универзитета у Масачусетсу, тврди да је америчко ослобађање Панаме 1989. године донело пораст сиромаштва са 40% на 54%, а употреба наркотика порасла је за 400%, „Светови”, Београд, 1998, глава VI.

ме САД троше 25% производње нафте. При томе, Америка је схватила енергетски значај евроазијског копна¹⁸ и природних ресурса, па своју целокупну спољну политику промовише у том правцу, при чему су јој процеси глобализације и мондијализације изузетно значајни. Велики стратегијски кораци усмерени ка изазивању и управљању кризама у регионима широм света имају и своју неминовну економску рачуницу. Шестонедељни рат у Персијском заливу 1991. године је, поред осталог, била и светска битка за нафту, тржиште са којег је Западна Европа покривала половину својих потреба, а Јапан чак 90%. Где је место тероризма у свему томе, ако се гледа економски концепт глобализације?

По извештајима са светских берзи цена нафте је својевремено била у порасту, због терористичких напада у земљи црног злата – Саудијској Арабији. Последњи напади на нафтна постројења у пустињској краљевини створили су панику код земаља чланица ОПЕК-а, које су морале да се договоре о повећању производње нафте. Дакле, терористички напади користе се као уцене за политику Саудијске Арабије која држи 25% светских резерви нафте. Овим се нападима на посредан начин утиче на глобалну економску политику повећањем цене нафте која ствара велике поремећаје на светским берзама.

Поред тога, политика глобализације, која после догађаја од 11. септембра покушава да организује глобални рат против тероризма, укључивањем у процесе очувања мира у Авганистану и Ираку, наилази на контрамере терористичких организација које политиком уцена и атентата на бизнисмене и представнике цивилне администрације (убиство и одсецање главе америчком инжењеру Полу Џонсону у Сауд. Арабији и јужнокорејском индустријалцу Ким Сун Илу у Ираку у јулу 2004. год. од стране Ал Каиде) покушавају да утичу на политику САД у региону Блиског и Средњег истока, а посебно на политику земаља које су се укључиле у борбу против тероризма.

Слика 4 – Резерве нафте у свету по регионима

¹⁸ У свом делу „Велика шаховска табла”, Збигњев Бжежински даје рецепт за владавину светом: „Ко влада источном Европом, тај командује средишњом земљом, ко влада средишњом земљом, тај командује светским острвом, а ко влада светским острвом тај командује светом”, издање ЦИД, Подгорица, 2001.

По мишљењима стручњака са престижног међународног института за стратешке студије из Лондона, борба против тероризма, која је започета противтерористичком операцијом у Авганистану, инвазијом и окупацијом Ирака, тек је отворила „пандорину кутију”, јер је омогућила регрутовање нових терориста за терористичке подухвате који попримају карактер оружаних агресија, не по ангажованим снагама, колико по последицама које проузрокују по националне безбедносне системе и њихове владе. Очито пример за то је и терористички напад у Мадриду који сведочи о сталној реорганизацији Ал Каиде.

Ова терористичка организација је после интервенције у Авганистану изгубила своје базе свргавањем талибанског режима, али се зато адаптирала, децентрализовала и постала виртуелна организација.¹⁹ Упркос упорним настојањима америчких служби да Осаму Бин Ладена, првоосумњиченог за напад на САД 11. септембра 2001. године, ухвате живог или мртвог, његове аудио и видео-касете појављују се са новим порукама, што му даје епитет харизматичне личности, а Ал Каиди повећава могућност преживљавања.

Званичници средњег нивоа ове терористичке организације и даље су наставили са планирањем напада, давањем логистичке подршке и савета и пружањем финансијске помоћи екстремним групама чије је присуство примећено у Саудијској Арабији, Мароку, Индонезији и Кенији. О коликој се дрскости, безобзирности и дози ароганције ради уз пуну фанатизованост, говоре и поруке на видео-касета Бин Ладена, којима је обећавао награду од десет килограма злата за оног који убије Пола Бремера, америчког администратора у Ираку и Кофија Анана, бившег генералног секретара ОУН-а.

Управо овај податак говори о томе да је тероризам давно превазишао националне и регионалне границе, па се и оним позитивним ефектима глобализације враћа као бумеранг. Да ли су узроци овој појави у невероватној диспропорцији економског развитка Севера и Југа, Истока и Запада или некој виртуелној будућности која наслућује сукоб цивилизација остаје да се одреди, при чему сваки од теоретичара геополитике има своје виђење. Самјуел Хантингтон узроке види у сукобу цивилизација, посебно у рубним регионима где се додирују две или три цивилизације, Мајкл Дибдин²⁰ сматра да је узрок сукоб културних идентитета, који обликује кохезију или дезинтеграцију, а Френсис Фукујама види крај историје са крајем идеолошких борби и хладног рата, а будући сукоби могући су само у трећем свету који не прихвата универзализацију Запада и либералне демократије, већ сукобом решава економске проблеме.

Тероризам и асиметрија

Након догађаја 11. септембра 2001. године, тероризам је попримио ново лице, прекорачио нови праг. Оно што остаје у велу тајне, а покушава да се докучи јесте постојање граница између рата и тероризма. Тероризам постаје можда начин вође-

¹⁹ Ал Каида своје огранке има у више од 60 земаља света. Од интервенције у Авганистану више од 2.000 њених чланова и преко 30 званичника на високим функцијама је убијено или заробљено. Процесује се да у Ираку тренутно има око 1.000 припадника Ал Каиде. З. Петровић Пироћанац, „Ал Каида”, „Евро” Београд, 2002, стр. 62.

²⁰ У својој књизи „Плава лагуна” говори: „Нема правих пријатеља, без правих непријатеља. Ако не мрзимо оно што нисмо, не можемо да волимо оно што јесмо. Они који их поричу, поричу своју породицу, наслеђе, културу, право рођења, себе?”, парафразира Бжежински у својој књизи као у фусноти 25.

ња рата, тихог и дискретног, изван поља конвенционалног, јер у противном изгубио би своју ефикасност, циљеве и могао би нестати.

По много чему може се сматрати да је тероризам у истој мери као и рат наставак политике другим средствима, како рече Клаузевиц. Он представља вид нелегалног рата коме је свако правило страни. Полазећи од закључка да терористи исказују самоубилачке намере за воланом аутобуса у Јерусалиму или командама „боинга“ над Њујорком и Вашингтоном, долазимо до тезе која ставља у жижу асиметрију као фактор борбе, отпора, али и агресије. Шта тај појам са савремене тачке гледишта значи ?

Симетрију карактерише „права пропорција“, нарочито у архитектури која претпоставља најмање два упоредива елемента. Асиметрија је свесно одсуство симетрије, док је дисиметрија недостатак симетрије (обично због грешке, али у неким случајевима може бити и промишљено). Ипак, асиметрија је одређенија јер је „права пропорција“ одсутна и није могућа никаква исправка.

Историјски и митолошки гледано, порекло асиметрије може се приписати младом Давиду који је победио Голијата надомак Јерусалима.²¹

Симетрија је борба равноправних противника, дисиметрија²² је настојање једног да стекне предност на квалитативном или квантитативном плану, док је асиметрија поступак да се искористе слабости супарника и нанесе му се што већа штета.

Асиметрија подразумева одбијање правила борбе које намеће противник, чинећи тако да све операције буду непредвидиве. То подразумева коришћење снага изван намене, снага на које се мање сумња (цивили), средстава и оружја за која су средства заштите минимална (оружје за масовно уништење), неконвенционалне методе ратовања (герила и тероризам), места сукобљавања која се не могу предвидети (ужи делови градова, јавна места) и фактори изненађења. При томе треба истаћи да и тероризам, као метода асиметрије, користи средства и начине примене терористичких аката из напоменутог асортимана, па по томе и добија свој назив: сајбер тероризам, информатички тероризам, хемијски тероризам, биолошки тероризам и урбани тероризам.

Мада користи једноставна техничка средства, израз „оружје сиромашних“ је дискутабилан, мада евидентно учесницима са ограниченим средствима отвара могућност наношења несразмерне штете. Асиметрија као ратна стратегија и концепт ратне вештине обећава успех изнад очекивања са знатно нижим нивоом ангажовања снага и код моћних сила. Поред ових карактеристика асиметрије постоји и једна флуидност између дисиметрије и асиметрије. Наиме, колико се поље дисиметрије (несразмере) између противника повећава, толико се пропорционално и шири могућност примене различитих варијанти асиметрије. Техничка надмоћ коалиционих снага у рату у Заливу и техничка инфериорност снага Садама Хусеина је пример диспропорције идеалан за примену асиметрије. Ирачке снаге су се, ипак, определиле за конвенционалан концепт фронталног сукоба који није могао да успе.²³

²¹ У Библији је записано: „...тако, помоћу праћке и камена, Давид би јачи од Филитејца, и обори га и одузе му живот, без мача у руци.“ Супротстављен моћно наоружаном диву, млади пастир је својим генијем и обичном праћком усмртио моћнијег непријатеља.

²² Један од јединствених примера дисиметрије је употреба атомске бомбе на Хирошиму и Нагасаки 6. 8. 1945. год., јер противници нису располагали истим средствима.

²³ По Алвин и Хајди Тофлер у књизи „Рат и антират“ ради се о сукобу снага информатичког доба и снага индустријског доба као два различита нивоа.

Инспирације за асиметрични сукоб налазе се у филозофији Сун Цу Вуа, који победу над непријатељем види у стратегији којом је сопствена штета минимална, а непријатељу намеће што веће губитке. У историји настанка асиметричног сукоба значајно место заузима и герила чији се први записани настанак везује за Јужну Америку и XIX век. Бежећи од фронталних сукоба са стајаћим војскама, герила²⁴ је примењивала брзе ударе уз ношење великих губитака и маневрисање широким подручјима. Овакав начин гериле примењиван је у Америци у XVIII веку у рату између Француске и Енглеске, по угледу на тактику индијанских племена, а затим овакав концепт сукоба користи Лоренс од Арабије, Мао Цедунг, Че Гевара и други.

Због својих бројних успеха теорија асиметрије постала је истинско оруђе рата, а начин сукоба државних интереса у таквом рату сагледавао се преко концентричних кругова којима је представљена анатомија сукобљених страна. На који начин све то може употребити тероризам као своју методу деловања? У данашњем свету, који карактерише процес глобализације зачињен диспропорцијом између олигархије богатих и демократије сиромашних, појављује се такозвани хипертероризам који се супротставља америчкој сили и западу, способношћу да убије на хиљаде људи, уз нуђење слике у којој се на симболичан начин руше стубови западне демократије и економије – светски трговински центар и Пентагон. *Хипертероризам* представља аугментатив само у броју жртава, док се у домену употребе средстава може сматрати деминутивом.²⁵

Тероризам и његови циљеви могу се сажети у следећих пар речи: *ударити жестоко са мало средстава*. Иако се по својим убилачким способностима не могу мерити са владама којима стоји на располагању војни потенцијал, дозу асиметричности појачава оданост, организованост и хијерархијска везаност која им омогућава резултате и поред њихових мршавих војничких ресурса.

Појава страха и панике, која је приоритетна манифестација терористичког акта, попут баченог камена у воду ефектом интерференције, шири се захватајући све већи круг људи, док на крају не достигне примарну мету оличену у влади, председнику, државном апарату или међународној заједници, дајући јој до знања да се о испуњењу захтева мора размишљати. Погрешна је тенденција поистовећења исламског тероризма са исламом и талибанима.

Бројни аналитичари су покушавали да нађу везу између профила самоубилачких терориста ове две организације и асасина. Асасини су верска секта настала крајем 11. века у планинском региону северног Ирана. То су исмаелитски шиити, припадници маргиналног исламског учења, противници власти у Багдаду, који су уништени у 13. веку инвазијом и најездом Монгола. Њен творац и оснивач је Хасан ибн Сабах, који је пребегао из Египта и уточиште нашао у северном Ирану, као дисидент који је окупљао присталице спремне да поделе иста злочиначка дела. Припадници овог покрета дисциплиновано и слепо су извршавали сва наређења вође, без зазирања од

²⁴ Хозе Сантос Варгас (1796–1853) у свом делу *Дневник* писао је о борби за независност у провинцији Сикасика, данашњој Боливији са почетка 19. века: "Просечан број герилаца из низија кретао се током последње две године рата између неколико десетина и две до три стотине.", Б. Курмон, Д. Рибникар, *Асиметрични ратови*, НИЦ „Војска”, 2003, стр. 22.

²⁵ Леонард Г. Хоровиц сматра „да од тренутка када терористима на располагању стоје ограничена средства, они своје нападе морају припремати тако да уз минимум трошкова постигну максималан резултат”.

смрти, радо су се жртвовали, како би уз највећи ризик погубили неког кога је њихов вођа осудио на смрт.²⁶ У много чему овакве идеје и циљеве терористичких организација налазимо и данас у милитантном крилу Хамаса или Ал Каиди.

У својој књизи „Чудеса света“ Марко Поло даје опис једног од последњих вођа асасина Алеадина Мухамеда: *„Кад жели да усмрти неког велможу, Старац међу асасинима одабира оног који му се чини најбољим, те му каже: Иди и уби ту особу, а моји ће те анђели по повратку одвести у рај; уколико се деси да при томе страдаш, наредићу анђелима да те у рај врате. Преплашени и да би са старцем живели у миру и пријатељству, великаши су плаћали данак.“*

Асасини су се временом претварали у елитне терористе – плаћене убице, како би обезбедили извор прихода и финансирања. Моћ асасина заснивала се на терорисању цивилног становништва или њихових противника, уз пуну одлучност и презир према смрти. Зар то није идеја водилга модерног терористичког концепта који промовишу многе терористичке организације?

Хипертероризам какав је данас на сцени и који је кулминирао 11. септембра не даје могућност његовог дефинисања. Наиме, присутно је потпуно одсуство хиперсредстава, како високотехнолошких, тако и конвенционалних, али оно што америчка администрација није очекивала је напад ниског интензитета, уз комбинацију једноставног оружја и високософистициране опреме (обични ножеви и путнички авиони). Управо то је специфичност асиметричног сукоба, јер по броју жртава је представљен као хипер, а по ангажованим средствима која су скромна и на основу тајних активности даје решеност да се заплаши велика сила.

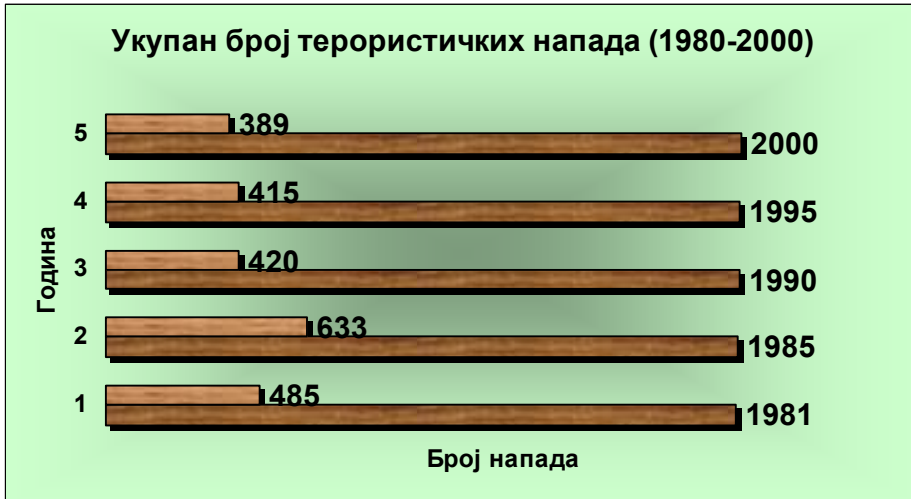
Асиметричност у смислу ангажовања појединих терористичких субјеката нуди могућност да анонимне личности са ограниченим средствима употребе постижу већи резултат – хипер и да су управо због тога акти терористичке агресије недоступни националним обавештајно-безбедносним системима и поред њихове високотехнолошке опремљености.

Асиметричност није само на страни терористичких колективитета, већ је и пример добре стратегије антитерористичке акције и операције какве изводе припадници израелске армије на окупираним територијама. Наиме, њихов одговор на терористичке нападе Хамаса, углавном самоубилачке широм Израела, резултира минималним жртвама; то су обично челне вође терористичке организације. Ова „прецизност“ произилази управо из чињенице да израелски обавештајно-безбедносни систем има изузетно прецизне информације о носиоцима и местима боравка вођа који му омогућује циљане ударе и пуне ефекте без колатералне штете. Овакви ефекти сигурно имају веће резултате него широки удари по систему одмазде над насумичним жртвама.²⁷ Укупан број терористичких напада, причињен последњих двадесет година, у тренду је опадања, али то не значи и да је број жртава и причињена

²⁶ Карактеристика асасина била је употреба дроге пре борбе која је имала за циљ да их ослободи страха у часу жртвовања. И сам настанак речи *“асасин* везана је за реч *“хашишин*, што на арапском значи трава. Поједини хроничари бележе и да су вође покрета регрутовали у своје редове малолетнике, дрогирали их без њиховог знања, пружајући им непозната задовољства.

²⁷ И поред тога, Израел и САД остају немоћни да осујете камиказе пре извршења самоубилачких напада, јер за обавештајне службе анонимни млади Палестинци остају енигма.

штета у опадању.²⁸ Управо то је и аргумент за тезу о хипертероризму и асиметрији, као и изузетна способност Осама Бин Ладена, „мајстора примене асиметричних техника”, како у својој књизи *Асиметрични ратови* кажу Дарко Рибникар и Бартелими Курмон. Бин Ладен је максимално избегавао средства комуникације, често мењао места пребивалишта, остављао поруке на аудио или видео-запису, схватајући да му техника може доћи главе.

Слика 5 – Тренд развоја терористичких активности

Иако асиметрични ратови имају своју прошлост и историјске трагове, јасно је да нису нова појава и очекују се и у будућности. Очигледно ће будућност наметнути неумитну трку у примени технологије која ће подједнако бити доступна носиоцима оружаних дејстава националних контингената, колико и терористичким колективитетима који ће све више добити епитет глобалних. Антитерористичке мере које је преузела Америка и догађаји у Ираку и Авганистану демантују тврдњу да ће оружани начин супротстављања терористичким колективитетима без вишедимензионог напада у свим областима²⁹ (економија, финансије, информатика, телекомуникације, технологија итд) моћи да егзистира у будућности.

Све док у свету буде неравнотеже коју је неминовно донео процес глобализације и новог светског поретка, осећај искључивости остаће као жариште које ће подгревати срца бунтовничких покрета, а због недостатка адекватних и ефективних средстава преостаје једино борба једноставним средствима уз минималне снаге (бојиште минималиста) која ће бити довољно опасна и асиметрична.

²⁸ Према последњим истраживањима америчких института, у 2007. години било је 14.506 терористичких напада у свету, а 2008. године 11.170, што говори о паду терористичких активности.

²⁹ По тврдњама Чалмерса Џонсона, председника Јапанског института за политичка истраживања: „постоје ефикаснија и свакако мање деструктивна средства за борбу против терористичке претње од моменталног војног одговора”.

Глобални рат или џихад у име Алаха

Савремени међународни тероризам је у сталној експанзији,³⁰ која се првенствено испољава у квалитативном домену. Чињенице говоре у прилог тези да се међународни тероризам, а данас се слободно може рећи и у глобалним размерама, покреће у цикличном процесу и попут „феникса” појављује обновљен и усавршенији са додатним елементима изненађења.

Носиоци тероризма покушавају офанзивном стратегијом (која има све премисе терористичке агресије верификоване као глобалне) да од жртве, односно објекта напада, изнуде политичке уступке. Иако је тероризам друштвена појава настала давно (с краја XVIII века), према неким савременим разматрањима дели се на два периода: *либерални – неподржављени тероризам* седамдесетих година и *тероризам на почетку 21. века*.³¹

Идеја која је окупила младе екстремисте у фази либералног тероризма јесте теза да не постоји ниједан политички систем који није мање или више отворена владавина насиља, из чега се изводи закључак да на насиље треба одговорити насиљем. Оживљене су идеје Маркуzea да је „природно право” потлачених да употребе ванзаконска средства, чим законска средства постану недовољна. Искрени револуционарни занос нове левице појачан је незадовољством политике земаља западне Европе, Јапана и Блиског и Средњег истока.

Тероризам са краја XX и почетка XXI века карактерише присуство опасних терористичких група које је својевремено припремала ЦИА за дејство против совјетских снага у Авганистану. Инвестиција хладног рата данас се као бумеранг враћа управо земаљама спонзорима њиховог настанка. Све мање се примењују традиционални облици организације терористичких колективитета, а све више се тежи децентрализацији. У читавом систему терористичких активности прибегава се технолошки савршенијим активностима: етнички и верски инспирисаним недржавним субјектима којима је основни циљ медијска аргументација и информативно присуство, све се мање види граница и немогуће је повући правилну црту између градске гериле, организованог криминала и тероризма. Интернет сајтови пуни су објашњења о начину примене експлозивних направа, начину производње мини нуклеарних бомби у кућној верзији, прављења програма са компјутерским вирусом итд. Код појединих земаља у зависности од националних, међународних или транснационалних циљева учачава се индиректна или директна помоћ или организовање терористичких активности.

У читав концепт уље на ватру додаје и поимање ислама као џихада, позива на свети рат ради вере и Алаха. Ова теза потиче од историјски погрешног тумачења Мухамедових речи које је упутио 624. године својим ратницима у бици код Бадре са снагама из Меке: „*Заклињем се пред оним у чијим је рукама мој живот да све док се храбро и с љубављу буде борио за Алаха, ниједан човек данас неће бити убијен, а да му овај не отвори врата раја.*”

³⁰ Према америчком теоретичару Р. Куперману, тероризам се годишње повећава за 12-15%.

³¹ Милан В. Петковић, Тероризам – *Рат у континуитету*, Војно дело бр. 2/97.

Ова потпуна потчињеност Богу и човечанству је основ муслиманске религије и Куран заиста помиње *џихад* као борбу, „напор да се досегне постављени циљ”, а *шахидом* означава мученика вере који је као муџахедин изгубио живот служећи богу.³²

Борба у име Алаха у свести бораца брзо се поистоветила са жртвовањем. У моралном смислу џихад почива на чињењу добра и свесрдној борби против зла, грешака и неправде, при чему је оружана борба део само једног ширег става.

У арапском свету постоји аспект малог и великог џихада. Мали џихад је, у ствари, виђење по којем се ислам шири убеђивањем, преношењем божанских истина путем Курана, а на оружани џихад се позива у случају агресије на муслиманске земље (*Дар ел Ислам*), када је офанзивни џихад прихватљив, а породица и имовина угрожени од непријатеља. Џихад је, такође, колективна обавеза, док ислам почива на индивидуалним обавезама: *ширење вере, молитва, пост, ходочашће и законито милосрђе*.

Велики џихад или *Џихад ал Кабир* је онај који припада „душама”. То је унутрашњи човеков преображај, његово духовно остварење, у којем је одрицање индивидуалности и препуштање божанском трансформација којом борба против непријатеља прелази у борбу са самим собом.

Поред постојећих тумачења џихад је нудио и решења на бази асиметричних сукоба са задатком да изнађе алтернативе борбе и начин да се противник избегне и затим удари по slabим тачкама. На то указује и низ списа из историје исламске цивилизације, као што је Ал Бокари, који објашњава да ислам не тежи конфронтацији с непријатељем, али ако је сусрет неминован – „рај ће се наћи у сабљи”. У историји арапских експанзија концепт асиметричних сукоба је доминирао, јер су војсковође избегавале сложене борбене поретке, а напади и покретљивост били су главно оружје.

Веза између џихада и тероризма коју спроводи Ал Каида или нека друга екстремистичка група, полази од констатације да је верска логика записана у Курану (реинкарнирана у самоубилачкој акцији и непосредно спроведена као одлука и Алахова непосредна заповест). Да догађаји у Америци од 11. септембра 2001. године нису случајност говори и декларација Светског исламског фронта од 23. фебруара 1998. године, у којој се каже: „*Ову фатву упућујемо свим муслиманима: наређење да се убијају Американци и њихови савезници – цивили и војници – за сваког је муслимана обавеза коју може испунити у било којој земљи и где год је то могуће. С божјом помоћи, тражимо од свих муслимана који имају веру у Њега и желе бити награђени, да се повинују овој наредби од Бога и Американце убијају, а њихов новац пљачкају у сваком тренутку и на сваком месту.*”

То довољно говори о великом степену индоктринације³³ и степену злоупотребе вере у циљеве и намере терориста, што може кобно продубљивати међуцивилизацијски јаз.

На глобалном плану, поред своје асиметричности, тероризам добија и компоненту невидљивости у смислу немогућности да се на сваки терористички акт да правовремено, адекватан и правичан одговор. Пример за то су и агресије на америчке амбасаде у Најробију и Дар-ес-Саламу 1998. године за које Американци нису имали адекватан одговор. Тешкоће да се противник географски лоцира произилазе

³² Мухамед је проповедао: „Учините напор на путу Божјем против оних који ће са вама заратити. Али не чините неправду тиме што ћете напасти први, јер Бог не воли неправедне.”

³³ На видео-запису Осаме Бин Ладена, који је објавила Ал Џазира у октобру 2001. године каже се: „Бог је благословио групу муслиманских извиђача, ту ударну песницу ислама, у њиховој намери да Америку униште”.

из војног концепта формулисаног за одговоре државама, а не мултинационалним терористичким организацијама. Снагу глобалној терористичкој агресији даје и негативан ефекат процеса глобализације³⁴ који је својевремено признао и сам државни секретар САД.

О општој офанзиви исламског тероризма сведочи и податак да је државни секретар САД, 5. октобра 2001. године, у складу са одељком 219. Закона о имиграцији и држављанству, допуњеним законом о антитерористичкој борби и смртној казни из 1996. године, означио 28 терористичких организација од којих 15 или 54% носи предзнак *исламског фундаментализма*.

Невидљивост и одсуство географског центра у служби терористичке агресије и асиметричног сукоба

Оно што терористичкој агресији даје специфичност у савременим условима просперитета глобалистичких процеса јесте невидљивост. За разлику од конвенционалних ратова са јасним противницима, тактиком и оружјем, транснационални тероризам оличен у Ал Каиди или Осаму Бин Ладену (или било ком појединцу), јер га има свугде и нигде, за поприште сукоба има свет.

Терористичка агресија нема за циљ рушење оружане силе једне државе (жртве терористичке агресије), али даје одрешене руке тој сили да узврати, најалост често неконтролисано и поред високе прецизности, по чему секундарне жртве постају многобројне, па је назив хипер тероризам потпуно разумљив. Али, и у овом тренутку неадекватан је одговор „примарне жртве” (пример: одговор САД нападом на Авганистан 2001. год.).

У антитерористичкој кампањи у Ираку 2003. године САД је ангажовала Централну команду у Катару, која се размештала 3-4 месеца пре почетка операција. За разлику од устаљених милитарних клишеа за припрему великих операција, Ал Каида ради баш супротно – децентрализује организацију, менаџмент и управљање, па постаје потпуно неухватљива. Бин Ладенова способност да мобилише муслиманско-арапски свет превазилази сва слична настојања и великих државника, попут Гама-ла А. Насера или Садама Хусеина последњих педесет година. То је и одговор на питање како је Бин Ладен успео да постане везивно ткиво за до тада непомирљиве Кашмирце и припаднике египатског исламског цихада.³⁵

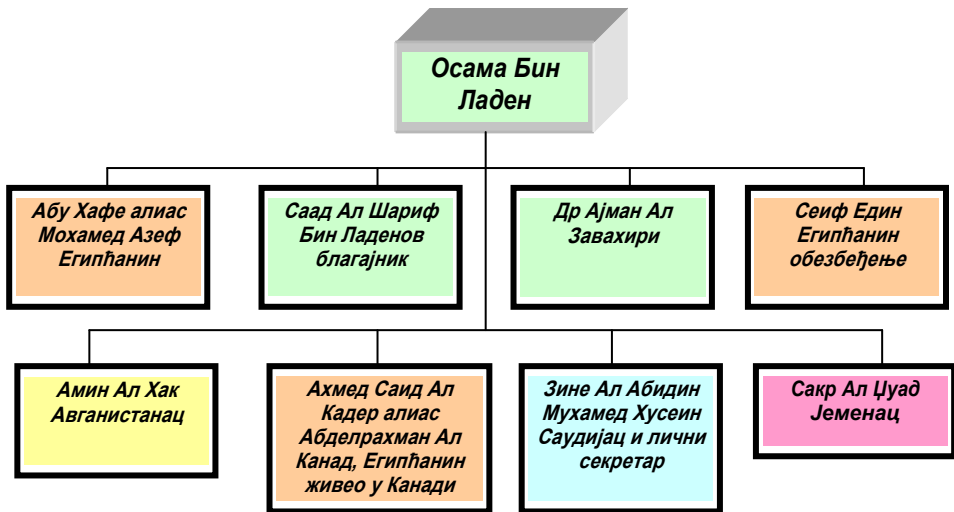
Скуп добро искоришћеног процеса глобализације, налажење додатних извора финансирања, религијски концепт као епитет милитантности и спасења људске душе, омогућио је да талибански режим опстане као база терористичких активности

³⁴ Колин Пауел је у априлу 2001. године изјавио: „... тероризам је попут злоћудне болести. Многи од вас су ме чули како хвалим позитивне аспекте глобализације, али тероризам представља ону другу страну медаље, тиме што користи ублажавање рестрикција у погледу слободе кретања, побољшања у домену комуникација и интернационализацију банкарског пословања, дакле сва она достигнућа која деловање терориста у извесној мери чини лакшим.”

³⁵ Тврдње Бартелеми Курмона и Дарка Рибникара у књизи „Асиметрични ратови”, Београд, 2003, НИЦ „Војска” стр. 140.

све до 2001. године. Оно што тероризму даје епитет глобалног јесте и учешће „бораца“ за праведну ствар (терориста) из свих крајева света, привучених верским радикализмом.

Пад Кундуза, града у Авганистану, у новембру 2001. године након вишенедељних огорчених борби, открио је да су више од половине талибанских бранилаца били страни најамници, привучени верским радикализмом „студената“ Ислама.³⁶ Талибански интегрizam био је повод прикупљања и регрутације милитантних екстремиста муслиманско-арапског света. Такође, и организација Бин Ладеновог штаба³⁷ Ал Каиде довољно говори о интернационалном карактеру организације, па сходно томе и могућих циљева (пред напад на Авганистан).

Слика 8 – Састав штаба Ал Каиде 2001. године

Сви покушаји да се открије веза између Ал Каиде и државних организација (државника) пропали су. Очигледно је да је апатрид, као епитет за личност духовног вође Ал Каиде, карактеристика и саме организације. Управо та карактеристика омогућује јој да постане невидљива и неухватљива. „Невидљиви трагови“ Ал Каиде ипак су откривени и у нашим крајевима. Наиме, по тврдњама азијског издања „Волстрит журнала“, Бин Ладен је поставио шеика Ајмана Ал Завахирија, другокомандујућег у Ал Каиди да води операције на Балкану. Иако нема тачних података, верује се да је између 1.500 и 3.500 арапских добровољаца учествовало у грађанском рату у Босни. Њихов главни регион деловања била је Зеница, али је од новембра 2003. године, по тврдњама Грегорија Коплија, америчког антитерористичког струч-

³⁶ Б. Курмон и Д. Рибникар, „Асиметрични ратови“, Београд, 2003, ВИНЦ „Војска“, стр 142.

³⁷ У књизи „Ал Каида“, Зоран Петровић Пироћанац.

њака премештена у Коњиц. Већина њих налазила се у бригади коју је предводио генерал Сакиб Махмуљин.³⁸

По тврдњама светских стручњака за антитероризам у Босни дуже од деценију постоје три радикалне муџахединске групе:

- *ирански муџахедини* који обухватају корпус иранске револуционарне гарде (Пасдарани), који није директно учествовао у борбеним операцијама у Босни, али је био издашан у финансирању и логистичкој подршци;

- *азијски муџахедини* које чине углавном арапски добровољци – држављани Саудијске Арабије, Палестине, Јордана, Јемена, а учествовали су у обуци босанских муслимана и у војним операцијама за рушење објеката и у диверзантским операцијама;

- *североафрички муџахедини* – Египћани, Алжирци и Мароканци, који су имали војно искуство и учествовали у терористичким операцијама.

Занимљиво је да ове групе међусобно сарађују, као и са муслиманским братством (Ikhwan), али имају и одвојене центре за обуку у БиХ.

Врзино коло у вези ових муџахединских група, босанских муслимана, Албанаца на Косову и Метохији, муслимана вехабиста у Рашкој области, преко наркотичких канала представља Ал Каида.³⁹ Децентрализиција Ал Каиде из региона Блиског истока и финансијски токови и логистичка подршка терористичким организацијама преко Балкана довољно говори о самој организацији.

Све то указује на то да савремену организациону структуру терористичких организација транснационалног карактера воде људи који нимало не личе на вође терористичких колективитета из друге половине XX века.

Наиме, колико је визија асиметричног сукоба, као порука постала „кредо” терориста у данашње време говоре и цитати из Сун Цу Вуове књиге „Умеће ратовања”:

*„Заваравање противника је саставни део ратовања. Када сте способни, претварајте се да сте неспособни. Када сте јаки, претварајте се да сте слаби. Када сте близу, трудите се да оставите утисак како сте далеко. Глумите наред у својим редовима, а потом ударите на непријатеља и искористите његову збуњеност.”*⁴⁰

Очито је да вође моћне Ал Каиде нису дошле случајно до методе невидљивости. Победити противника без битке и за терористе је питање престижа и дубоке конфучијанске истине Сун Цу Вуа, која је у историји више пута потврђена.

Закључак

Глобална терористичка агресија која је неминовно постала највеће светско зло на почетку 21. века, морала је да произведе и одговарајућу реакцију кроз нове концепте стратегија националне безбедности и одбране држава и нација које се базирају на борби против тероризма. У том погледу, пошто је прва суочена са тим иза-

³⁸ Познати су по црвеним и зеленим тракама око главе са нацртаним полумесецем и исписаним текстом: „*наш пут је џихад*” и по бруталности; www.vechernje-novosti.co.yu Фељтон тероризам – рат без објаве – 5. део, аутор Роман Петровски.

³⁹ Грегори Копли, текст: „Тероризам, олимпијске игре и Балкан”, објављен у Информативном билтену превода CVNDI број 2/2004. год.

⁴⁰ Сун Цу Ву, „Умеће ратовања”, Београд 2002, издање Алнари, Mono & Manana Press, стр. 17.

зовом, Америка иде најдаље и доноси Националну стратегију борбе против тероризма. Она представља платформу која обезбеђује нове облике организовања свих делова федералне извршне власти задужених за унутрашњу безбедност.

Тероризам је Резолуцијом бр. 3314 Генералне скупштине ОУН, 14. децембра 1974. године, одређен као врста агресије, јер је постао распрострањена пракса држава хегемона да помоћу њега, супротно Повељи ОУН, покушавају да остваре своје циљеве. *Примера терористичке агресије крајем 20. и почетком 21. века је све више*, почев од „традиционално историјске“ умешаности Албаније у питање јужне српске покрајине, па преко случаја умешаности САД и неких исламских земаља у рат у Чеченији.

Глобални тероризам одговор је на традиционалне америчке стратегије ниског интензитета 80-тих и 90-тих година, које су стварале жаришта криза широм света кроз промовисање терористичких недржавних субјеката ради властитих интереса.

„Пандорина кутија“ је отворена, а бивши сарадници ЦИА сада су постали аргументи њеног ниподаштавања. Џорџ Тенет и његов заменик директора за операције Џорџ Павит пред комисијом Конгреса признали су своје грешке и поднели оставку. Пропусти као што су мали број оперативаца на терену, лош одговор на прикупљени обавештајни материјал резултирали су догађајима од 11. септембра 2001. године.

Тренутно се у свету води 15 ратова у којима улогу бораца за сопствена права покушава да стекне најмање седам терористичких колективитета, што представља **око 47% укупних светских сукоба**. Таква ситуација поприма размеру „глобалне куге“, а извештаји са жаришта у Колумбији, Судану, Ираку, Авганистану, Изараелу, Чеченији и Филипинима постају ударне вести у свим светским часописима.

Асиметрија којом тероризам покушава да реализује идеју Сун Цу Вуа о томе да непријатеља треба победити без борбе досеже границе невероватног. Попут неухватљиве хидре која шири своје пипке и мења облик, а „мимикријом“ постаје невидљива, гута нове жртве из дана у дан, мењајући тактику и стратегију. Терористички акти у Ираку по броју жртава постају значајнији него коалициона кампања на Ирак 2003. године. У само једном терористичком нападу погине 85 и буде рањено више од 320 људи, а укупне америчке жртве у рату биле су око 500 војника.

Представник исламистичког покрета повезаног са Ал Каидом, Јорданац Абу Мусаба Ал Заркави постаје најтраженија личност, имајући у виду бруталност којом покушава да утиче на владе појединих земаља да повуку своје војнике из Ирака. Показатељи за то су и одрубљене главе америчког инжењера Пола Џонсона и јужно-корејског индустријалца Ким Сун Ила.

Терористичка агресија постаје бестијална и девијантно религиозно фундаменталистичка, какав је пример напад чеченских терориста на зграду полиције у северној Ингушетији од које гине 57 особа, углавном цивила, а чији је циљ ослобађање 50 затвореника који су осумњичени за тероризам.

Асиметричност постаје стратегија која једнако карактерише терористичке колективитете и бојиште минималиста, али и даје могућност коалицијама, националним владама и међународној заједници да ангажовањем широког спектра стручњака из различитих области (војне, финансијске, економске, политичке, правне, верске, дипломатске, еколошке, медицинске, итд.) улазе у траг тероризму и настоје да се методом чишћења зараженог места одстране могућности његове инфилтрације у све поре друштва.

Литература

- [1] Арванитес Николаос, (2003) Геоизборна димензија, АНДА Инфо, Београд.
- [2] Вајденфелд Вернер и Веселс Волганг, (2003) Европа од А до Ш, приручник за Европску интеграцију, Београд, Савезна централа за политичко образовање, Фондација Конрад Аденауер.
- [3] Бжежински Збигњев, (2001) Велика шаховска табла, ЦИД, Подгорица.
- [4] Вујаклија Милан, (1996/97) Лексикон страних речи и израза, Просвета, Београд.
- [5] Димитријевић Војин, (1997) Страховлада, друго неизмењено и допуњено издање, Досије, Београд.
- [6] Игњатијеф Мајкл, (1999) Виртуални рат, Библиотека Самиздат Б92, Београд.
- [7] Копли Р. Грегори, (2003) Управљање знањем у кризним временима, Информативни билтен превода бр. 1/2003.
- [8] Копли Р. Грегори, Нови талас исламског тероризма у Европи се захуктава, Информативни билтен превода бр. 1/2004.
- [9] Кордсмен Х. Ентони, (2003) Искуства САД и Британије у току рата у Ирану, Информативни билтен превода бр. 1/2003.
- [10] Курмон Бартелеми, Дарко Рибникар, (2003), Асиметрични ратови, сукоби јуче и данас тероризам и нове претње, НИЦ „Војска“, Београд.
- [11] Мијалковски Милан, Петар Дамјанов (2002), Тероризам албанских екстремиста, НИЦ „Војска“, Београд.
- [12] Мијалковски Милан, (1998) Терористичка агресија, Нови гласник, октобар. ВИЗ, Београд.
- [13] Милошевић Милан, (2001) Систем државне безбедности, Полицијска академија, Београд.
- [14] Николс Дејвид и Тагарев Тодор, Шта теорија хаоса значи за рат, текст Информативни билтен превода бр. 1/2004.
- [15] Остојић Никола, (2002) „Асиметрични поглед на тероризам“, Војни информатор, ВИЗ бр. 4-5.
- [16] Пашански Милан, (1987) Савремене камиказе, транснационални тероризам и дипломатија, Београд НИРО „Књижевне новине“.
- [17] Петровић Зоран Пироћанац: Ал Каида, Евро, Београд, 2002.
- [18] Петковић В. Милан: „Тероризам – рат у континуитету“, Војно дело бр. 2/97, Војноиздавачки завод, Београд, 1992.
- [19] Пилар Пол: Оруђа за борбу против тероризма, Информативни билтен превода, ЦВНДИ бр. 1/2003.
- [20] Политичка енциклопедија, Савремена администрација, Београд, 1975.
- [21] Правни лексикон, Савремена администрација, Београд, 1964.
- [22] Преписка о Арбанским насиљима у старој Србији 1898-1899, Министарство иностраних дела Краљевине Србије, државна штампарија, Београд, 1899.
- [23] Савић Обрад: Европски дискурс рата, библиотека Циркулус, Београд, 1995.
- [24] Социолошки лексикон, Савремена администрација, Београд, 1982.
- [25] Сун Цу Ву: Умеће ратовања, Алнари, Моно & Манана Пресс, Београд, 2002.
- [26] Томашевски Катарина: Изазов тероризма – проблеми сузбијања тероризма у међународној заједници, НИРО „Младост“, 1983.
- [27] Чомски Ноам: „11. септембар“, превод са енглеског Весна Одановић Капуран, Драганић, 2002.
- [28] Чомски Ноам „Година 501 – Конквиста се наставља“, Светови, Београд 1998.
- [29] www.apisgroup.org